

Årsskrift 2009

Lokalhistorisk Arkiv for tidl. Gjern Kommune

*Vil selv du fatte
Dit væsens rod, -
Skøn på de skatte
De efterlod.
(Johs. V. Jensen)*

12. årgang

Bestyrelsen

Formand:	Carl-Johan B. Madsen, Gjern
Næstformand:	Kirsten Andersen, Sorring
Kasserer:	Jørn Froberg, Gjern
Sekretær:	Dorte Frandsen, Grauballe
Arkivleder:	Tage Franck, Gjern

Arbejdsudvalget

Aase Kusk, Gjern
Kirsten Secher Andersen, Gjern
Thomas Røddik, Fårvang
Leif Nedergård, Allingskovby
Knud Orla Nielsen, Svostrup
Hans P. Hansen, Fårvang.
Kirsten Andersen, Sorring
Aage Jacobsen, Sorring
Erling Lemming, Gjern
Frode Rydal Nielsen, Voel

Årsskriftet sælges til medlemmer for 40 kr,
Pris til andre 60 kr.

Medlemskontingent: 40 kr. for par og 25 kr. for enlige.

Redaktion:

Carl-Johan B. Madsen ansvh.
Janni Gade
Kirsten Secher

Indhold:

Formanden har ordet.	side	4
Falskmøntneren fra ”Banken”. <i>Af Jørn Froberg</i> <i>med assistance fra Mandrup Frandsen og Gitte Grauballe Angelsø.</i>	-	6
Historien om en by. <i>Af Dyrlæge Thomas Røddik, Faarvang.</i>	-	22
Gerda Bak Nielsen. <i>Fortalt til Aage Jakobsen.</i>	-	26
Jyske menneskeædere i lange bukser. <i>Af Steen Steensen Blicher.</i>	-	29
En barnefødsel i dølgsmål. <i>Bearbejdet og genfortalt af Bodil Dahl-Nielsen.</i>	-	32
Lidt om Syvhøje. <i>Af Aage Jakobsen.</i>	-	38
Sommerudflugten for Arkivets medlemmer. <i>Af Tage Franck.</i>	-	40

Formanden har ordet.

Man kan sige at arkivåret 2008 var ”business as usual”, dvs. det har været et år præget af normal arkivdrift.

Der har ikke været store udstillinger eller udgivelser udover de normale.

En udstilling har der dog været, men ikke en flygtig en af slagsen.

Jørn Froberg og Tage Franck fik i sin tid overtalt den hedengangne Gjern kommune til at dens samling af Erik Raadal billeder, skulle forblive i lokalområdet. Nærmere bestemt at de skulle hænge på Gjern bibliotek, der som bekendt ligger i Gjern kultur og idrætscenter.

Efter en del tilløb og problemer med bla. sikkerhedssystemerne, blev der afholdt fernisering den 8. november som også er arkivernes dag.

Dette skete i samarbejde med Silkeborg kommune og Silkeborg bibliotek.

Tage Franck holdt et foredrag om Erik Raadals liv og hans billeder og Jørn Froberg viste billeder til.

Arrangementet var velbesøgt og gav en meget flot omtale i pressen.

Årets udflugt for arkivforeningens medlemmer, var efter et par år med få deltagere tilbage på sporet igen med mange deltagere og godt vejr.

Turen gik i år til mindstenen for slaget på Grathe hede, Hans Kruse, fra museet i Thorning, fortale veloplagt om slaget og mindstenen.

Turen gik lidt forsinket, Hans Kruse havde meget at fortælle, videre til Vinderslev kirke, hvor præsten fortalte om kirken, kalkmalerierne og den såkaldte smedegrav på kirkegården.

Efter 2 meget interessante besøg blev kaffen indtaget i Serup forsamlingshus.

Sidste år ved denne tid fortale jeg at registreringsprogrammet Arkibas var indkøbt og installeret på arkivets computere, men at vi endnu ikke var kommet i gang med at registrerer arkivets samlinger.

Der er vi nu, idet ca. 200 af arkivets billeder er registreret. Desværre er vi endnu ikke kommet i gang med arkivalierne endnu, men det sker i 2009.

Arkivet har heldigvis en del besøgende, men det er nok lidt skævt fordelt. Åbningstiden om mandagen er den mest besøgte, men der kommer da også en del om torsdagen.

Alt i alt har vi nok lidt færre besøgende end før i tiden, til gengæld får vi stadig flere henvendelser på e-mail. Disse henvendelser kan godt tage lidt tid og nogle af dem må vi afvise da vi ikke kan eller vil påtage os større undersøgelser for folk. De må selv møde op og søge i arkivet.

Arkivsamrådets store opgave i 2008 har været at få en konservator til at gennemgå medlemsarkivernes lokaler og samlinger.

Lokalt vi vi ros for vores boksrums, der fuldt ud lever op til de krav der stilles til opbevaring af arkivalier.

Til gengæld var vores opbevaring af billeder langt fra optimal, hvilket nok skyldes at de står i et opholdsrum.

Løsningen på dette problem er, at når de er scannet og registret i Arkibas, bliver de pakket ned og gemt væk i vores boks. Herefter er der så kun Arkibas registreringerne og de elektroniske udgaver af billederne, der er til rådighed for brugerne.

En anden ting der blev omtalt i rapporten var det solindfald vi har gennem vores vinduer, det kan nemlig skade billederne vi har hængende. Dette kan løses ved at beklæde vinduerne med solfilm, pengene prøver vi at skaffe via arkivsamrådet.

Som en udløber af konservatorrapporten, har arkivsamrådet anskaffet en datalogger til hvert arkiv, således at fugt og temperatur kan måles over en længere periode. Samtidig blev der indkøbt affugtere til arkiverne, således at vi bedre kan styre fugten i de forskellige rum.

Arkivsamrådet har desuden arbejdet med bla. Arkivernes dag og den store opgave i 2009 er kulturugen 2009.

Arkivet har i det forløbne år indkøbt lidt forskelligt kontorudstyr samt 6 ruller mikrofilm, med skøder fra Skorup sogn.

Tilslut skal der lyde en tak til alle i arbejdsgruppen, åbnegruppen og bestyrelsen for det store arbejde de har udført i 2008.

Falskmøntneren fra ”Banken”.

Af Jørn Froberg med assistance fra Mandrup Frandsen og Gitte Grauballe Angelsø

På Gjern Vestermark, tæt på Gudens østlige bred, nogenlunde midt mellem Svostrup bro og Tvilum bro, ligger en ejendom med navnet ”Banken”.

Det siges, at ejendommen har fået dette navn, fordi der her har boet en person, som fremstillede falske penge.

”Banken” ca 1913

Det er korrekt, at Anders Andersen, der fik en dom for falskmøntneri, har boet der, men det var forud for falskmøntneriet.

Han købte ejendommen i januar 1876 og opgav den i august 1877. Falskmøntneriet foregik mellem Jul og Nytår 1877, mens han boede i Horsens.

Måske er det en myte, at navnet skal forstås i betydningen pengeinstitut. Det kunne også være som betegnelse for

den jordbanke, ejendommen er bygget på.

Indtil videre har det ikke været muligt at konstatere, hvor gammelt navnet på ejendommen er.

I det følgende er på grundlag af de gamle retsdokumenter gengivet, hvordan denne sag forløb. Sagen giver et godt tidsbillede, og viser også, hvordan en lovovertræder prøver at undgå straf. I den relation adskiller sagen sig ikke fra i dag.

Det er tillige værd at bemærke, at retssystemet også den gang gjorde sig umage for at få oplyst en sag grundigt. Selv om det var før begrebet retssikkerhed blev moderne, ønskede man ikke at dømme uskyldige.

”Banken” - (med tilbygget lade,- hele ejd. er siden revet ned og genopbygget)

Falskmøntneriet

Uvelkomment nytårsbesøg

Det var den sidste dag i året 1877, da Ane Kirstine hørte nogen banke på dø-

ren til den lejede bolig i baggården ved købmand Federspiel i Horsens. Da hun lukkede op stod politi og arrest-

forvarer uden for døren. De bad om at få lov at komme ind og gennemse huset.

De fortalte, at hendes mand sad i arresten i Fredericia, arresteret for at have fremstillet falske penge. Dette var så endnu en ulykke, som ramte hende og familien.

De var flyttet til Horsens for to måneder siden, og havde lejet sig ind i en af længerne i baggården hos købmand Federspiel i Søndergade.

Baggården med længerne hos Federspiel

De var blevet nødt til at flytte fra den lille ejendom på Gjern Vestermark, hvor de havde boet i ganske kort afstand fra Gudenåens bred mellem Svostrup bro og Tvilum bro. Hendes mand, murermester Anders Andersen, havde købt ejendommen for 1500 kr af Peder Andersen i januar 1876, men i sommeren 1877 var han gået konkurs, og de måtte gå fra ejendommen.

I Horsens arbejdede Anders stadig som murermester, men det var småt med pengene til familien med fire små børn mellem $\frac{3}{4}$ og 6 år, og en mand som brugte mange penge på værtshusene.

Myndighedspersonerne, som havde bragt hende underretning om den nye

ulykkelig situation, der havde ramt familien, gik straks i gang med at gennemrode hele huset. Intet undgik deres opmærksomhed. De undersøgte nøje de to stuer og det tilhørende lille aflukke, køkkenet, spisekammeret, kakkelovnen, komfuret, rummet under trappen, sengestederne, kælderen, skabene osv. Dog fandt de tilsyneladende ikke noget, de var interesseret i, bortset fra to lerfade fra køkkenet med nogle hvide rester i, og dem udspurgte de hende om. De ville vide, om det var rester af gips. Det benægtede hun, og fortalte, at det var kalk. Hun fortalte også, at Anders var rejst af sted med middagstoget i går uden at sige, hvor han skulle hen, men at hun regnede med, at han var taget af sted for at finde noget arbejde.

Her i Søndergade, hvor Sydbank nu har til huse, lå Federspiels ejendom

Hun vidste ikke, hvor mange penge, han havde med sig, men hun troede ikke, det var ret mange, for han var slem til at bruge dem.

Hun forsikrede dog, at han ikke havde lavet falske penge, for det kunne han ikke gøre, uden hun havde bemærket det.

Inden han rejste, havde han givet hende et par kroner. Det syntes hun var for lidt, og derfor havde hun regnet med, at han kom tilbage til Nytårsaften. Hun havde overhovedet ingen penge i huset i øjeblikket.

*Afhøringer Nytårsdag,
- ægteparret benægter alt*

Nytårsdag, mandag den 1. januar 1878, kl 4 eftermiddag, blev Anders Andersen fremstillet i Retten i Horsens efter han, under bevogtning og med tre pakker med ejendele, var blevet bragt fra Fredericia til Horsens. Retten formanede ham om at tale sandt og spurgte så, om han havde fremstillet de falske 2-krone mønter, han havde givet ud. Det benægtede han og hævdede sin uskyld. Han blev herefter sat i arresten.

Anders Andersen

Hans hustru, Ane Kirstine Pedersen blev derefter fremstillet i Retten. Hun var 29 år gammel, født i Jaungyde ved Skanderborg, og havde været gift med Anders Andersen i 5½ år. De havde fire børn, tre drenge på 6, 4½ og ¾ år og en pige på 2½ år.

Ane forsikrede over for Retten, at hun var uvidende om, at hendes mand skulle have fremstillet eller ejet falske penge, og hun var overbevist om, at det ikke var tilfældet.

Ane Kirstine Pedersen ca 1896

Om de to lurfade, der var blevet fundet i hjemmet fortalte hun, at de indeholdt nogle rester af kalk, der ikke var blevet rensset af, efter at Anders og hans murersvend Anders Peter Christensen fra Gjærn inden Jul havde muret på en kakkellovn i et værelse hos dem, som murersvenden havde lejet.

Om familiens penge vidste hun ikke meget. Hun havde i lørdags, da Anders rejste, fået 1 kr og 25 øre. Hun vidste,

at han mellem Jul og Nytår havde fået nogle penge af Søren Møller i Torsted, men vidste ikke hvor mange, men hun troede der havde været nogle 2-krone mønter der i mellem.

Horsens Folkeblad 2. januar 1878

Konfrontering med de første vidneudsagn. Benægtelse og forsøg på at gøre en anden til syndebuk.

Tirsdag den 2. januar kl 10½ blev Anders Andersen igen fremstillet for Retten til nyt forhør.

Inden forhøret var Retten blevet bekendt med, at klodsemager Lauritzen i Smedegade dagen i forvejen havde indleveret en falsk 2-krone mønt. Han havde dog ikke kunnet oplyse af hvem og hvornår, han havde modtaget mønten.

Fra værten og tjeneren på hotel "Skandinavien" havde Retten fået oplysning om, at Anders Andersen havde været dér en aften mellem Jul og Nytår. Han havde drukket ½ Baier, som han havde betalt med en 2-krone mønt, og havde fået 1 kr 84 øre tilbage.

Han havde ikke fået vekslet en pengeseddel på hotellet.

Retten foretog en ny afhøring af Anders Andersen på grundlag af disse oplysninger og oplysningerne i for-

hørsudskriften, der var modtaget fra Fredericia.

Anders Andersen forklarede, at det var rigtigt, at han havde foræret en falsk 2-krone til korporal Hansen. En anden falsk 2-krone havde han afleveret på Politikammeret i Fredericia. Det var en, han havde prøve at bruge som betaling til vært Hans Jørgensens kone. En falsk 2-krone havde han brugt, da han købte en cigar til 10 øre hos en købmand. Hos værtshusholder Ølholm havde han også betalt med en falsk 2-krone. Han forklarede derpå Retten, at han, da han betalte med disse penge, ikke var vidende om, at de var falske, og at det heller ikke var ham, som havde fremstillet dem.

Han havde været noget beruset, og havde ikke lagde mærke til, at det var falske penge.

Dengang han på Politikammeret havde afleveret en falsk 2-krone, var han ikke direkte blevet advaret imod at udgive falske penge. Det som var blevet sagt til ham var, at han skulle være forsigtig og se efter om pengene var falske, inden han betalte med dem, da han ellers kunne blive straffet. Det havde han dog undladt at gøre, da han betalte Ølholm.

De falske 2-kroner, som Retten havde fået tilsendt fra Fredericia, blev så lagt frem for Anders Andersen, og han indrømmede, at det var let at se, at de var falske.

Han vidste ikke, om der var forskel mellem de mønter, der nu lå i Retten, og de andre 2-kroner han havde haft med til Fredericia, så han antog, at den

2-krone, han havde betalt med på banegården, også var været falsk.

Retten fortalte ham så, at det fremgik af korporal Hansens forklaringer, at han havde været helt bevidst om, at mindst 5 af de 2-krone mønter, han havde haft med til Fredericia, var falske.

Han benægtede rigtigheden af korporalens forklaring, og nægtede at han havde fremstillet de falske mønter.

Han troede, han måske kunne have fået de falske mønter hos Søren Møller i Torsted, for der fik han 2. Juledag 8 stk 2-krone mønter.

Da Retten bemærkede, at de falske mønters kvalitet var sådan, at han ikke kunne have modtaget dem uden at opdage, at de var falske, kaldte han Gud til vidne på, at han ikke, da han modtog disse falske penge, var klar over, at de var falske. Denne udtalelse fik Retten til bebrejde ham det skam-melige i, at kalde Gud til vidne på så-dan en løgn. Anders Andersen blev dog ved at fastholde, at han ikke havde vidst eller formodet, at disse penge var falske, da han modtog dem.

Nogle indrømmelser åbner de første sprækker i påstanden om uskyld

Om de hvide rester i de to lerbåde fundet i hans hjem forklarede han, at det dels var kalk dels kalk iblandet sand, og at det var noget, han havde brugt ved opsætning af et kakkelovnsrør. Ved undersøgelsen i hans hjem var også blevet fundet noget borax (*JF bem: Borax er et kemikalie, som bl a bruges ved lodning med tin*). Det forklarede han, blev brugt, når han engang imellem loddede med tin. Det havde han således gjort for at lukke et hul i bun-

den af en kaffekedel. Da hans far var bøsse-maker, havde han kendskab til, hvordan man støbte kugler og loddede. Han forklarede også, at han ikke havde tin derhjemme, i hvert fald i større partier. Han havde støbt kugler til en pistol, han havde, men det havde han brugt smeltede hagl til. Han havde støbt kuglerne i en form, han havde lavet af gips, men kuglerne ville ikke lykkes. Støbningen havde han foretaget nogle dage før Nytår i kakkelovnen i dagligstuen, og han mente støbeformen var blevet slået i stykker og smidt i askekassen.

Der var ikke nogen, som havde hjulpet ham med støbningen. Han benægtede, at han ved denne lejlighed havde støbt penge eller andet end kugler.

Retten spurgte ham derpå ud til den forklaring, han havde givet i Fredericia om, at han havde tilbyttet sig penge i hotel "Skandinavien" ved at få vekslet en 10-krone seddel.

Hotel Skandinavien

Han svarede hertil, at han ikke præcis kunne huske, om det var på "Skandinavien" eller et andet sted, han havde vekslet 10-krone sedlen. Han kunne godt huske, at han på "Skandinavien"

havde fået ½ Baier, men kunne ikke huske, om han havde betalt den med en 2-krone.

Rettens spørgsmål om den falske 2-krone fra klodsemager Lauritzen i Smedegade besvarede han med, at han ikke mente, han havde handlet i den forretning.

Ved forhøret i Fredericia var blevet afleveret en gipsform, som Retten nu lagde frem. Men Anders Andersen kunne ikke huske, om han havde brugt den til at støbe kugler i for nogle dage siden, eller om han havde brugt den ved opsætningen af kakkelovnsrøret, men oplyste, at han også brugte gips derhjemme til andet end gipsformen.

Om pengebeholdningen i hjemmet, var der, såvidt han kunne huske, 1 krone og lidt mere i chiffonieren, og dem havde han muligvis givet til sin hustru, så der ikke var flere penge der, da han rejste.

Efter forhøret var afsluttet, og Anders Andersen havde godkendt referatet af hans forklaring, blev han ført tilbage til arresten.

Et nyt vidneudsagn søges afværget ved at skabe tvivl

Endnu en falsk 2-krone var dukket op. Værtshusvært Nielsen afleverede en falsk 2-krone, som Anders Andersen havde betalt ½ Baier med lørdag aften ved 7-tiden. Mønten havde ligget i en skuffe ved siden af nogle andre penge, og først i går havde Nielsen opdaget, at den var falsk. Nielsen var så sikker på, at han havde modtaget 2-kronen af Anders Andersen, at han tilbød Retten at aflægge ed herpå.

Anders Andersen blev så igen fremstillet i Retten, hvor han blev gjort bekendt med værtshusholder Niensens forklaring. Det var rigtigt, at han havde været på værtshuset lørdag aften, og så vidt han huskede havde betalt for ½ Baier med en 2-krone. Men han vidste ikke, om den 2-krone Nielsen nu havde afleveret, var den samme, som han havde betalt med. Han var derfor ikke vidende om, hvorvidt han havde betalt med en falsk 2-krone, men han kunne let at se, at 2-kronen, som Nielsen havde afleveret i Retten, var falsk.

Vidneudsagn om afprøvning af en falsk mønt. Vidne fastslår, at det er Anders Andersen, der har betalt med falsk 2-krone

Den følgende dag, onsdag den 3. januar 1878, kl 10, blev Retten igen sat og sagen fortsatte.

Første forklaring blev afgivet af værtshusholder Hans Andersen fra Torvet i Horsens.

Han fortalte, at Anders Andersen fredag aften den 28 december var kommet ind på hans værtshus, og havde købt ½ Baier. Da han skulle betale, tog han en 2-krone frem og viste den og spurgte, om han ikke troede, mønten var falsk. Hans Andersen havde set på mønten og kastet den på bordet, og havde derefter sagt, at den var falsk. Anders Andersen havde så puttet mønten i lommen igen, idet han sagde, at han havde fået den af gårdejer Møller i Torsted.

Næste forklaring kom fra drejer Jensens hustru Jensine, som til Retten afleverede en falsk 2-krone og oplyste, at Anders Andersen havde givet den som

betaling for en pibe, han havde købt i butikken i Skolegade den 29. eller 30. december. Hun vidste med sikkerhed, at hun havde modtaget denne mønt af Anders Andersen, og at der var givet en krone og nogle øre tilbage. Hun huskede ikke nøjagtigt, hvad piben havde kostet.

Hustruen afviser al kendskab til møntfremstilling

Derefter blev Anders Andersen hustru igen fremstillet i retten. Hun blev gjort bekendt med de nye forklaringer, Anders var kommet med om støbning af kugler og derefter afhørt.

Hun forklarede, at hun aldrig nogensinde havde set, at hendes mand havde lavet gipsforme til støbning eller havde foretaget støbning af kugler eller andet i kakkelovnen i stuen, på komfuret i køkkenet eller andre steder.

Da Retten påpegede, at det ikke lød troværdigt, at hendes mand kunne have foretaget sig den slags i den lille lejlighed, de boede i, uden at hun ville få kendskab til det, forsikrede hun alligevel, at hun aldrig havde set den slags. Derimod vidste hun godt, at han engang havde loddet et hul i bunden på en thekedel.

Hun nægtede også at have kendskab til, om der i huset fandtes tin, gips, bly eller andet, som kunne bruges til støbning.

Efter denne forklaring overvejede Retten, om hustruen skulle anholdes. Dommeren besluttede dog at lade hende gå, fordi han anså en anholdelse for betænkeligt, da hun havde et lille barn ved brystet.

"Syndebukken" er en ærlig bonde

Gårdejer Søren Møller fra Torsted blev derefter afhørt.

Han forklarede, at Anders Andersen havde arbejdet hos ham sidste efterår med at reparere tag, og havde fået betaling for arbejdet efterhånden, således han ved Juletid havde 19 kr til gode. Fra de 19 kr skulle trækkes 3 kr for køb af en ost og kød fra jule-slagtingen. Da Anders havde henvendt sig for at få sin restbetaling, fik han 16 kr i 8 stk 2-krone mønter.

Anders Andersen havde sagt, at det var nødvendigt for ham at få restbetalingen, fordi han stod for at skulle foretage en rejse, vist nok til Silkeborg.

Ud fra disse udtalelser formodede Søren Møller, at Anders Andersen ikke havde flere penge, ligesom det havde været knapt for ham i hele den tid, han har arbejdet for ham.

Søren Møller var sikker på, at det var ægte 2-krone mønter, han havde udbetalt.

Efter at have set på de falske 2-kroner, som Retten havde, var han sikker på, at ingen af disse havde været mellem de 2-kroner, han havde udbetalt. Det var så let at se, at de var falske, at det hverken ville have undgået hans eller Anders Andersens opmærksomhed.

En usandsynlig forklaring fører til en fatal selvmodsigtelse. Nyt forsøg på at lægge skyld på syndebuk. Hustruen "hvidvaskes". Nyt forsøg på at skabe tvivl fejles af bordet.

Efter Retten havde fået disse tre forklaringer, blev Anders Andersen hentet, og blev gjort bekendt med dem.

Han forklarede så, at han fredag eller lørdag aften havde været inde hos Hans Andersen på Torvet, hvor han havde nydt ½ Baier. Her havde han taget en 2-krone frem og spurgt Hans Andersen, om han ikke mente, den var falsk.

Efter at både Hans Andersen og vognmand Rasmus Hansen havde set på mønten, var det godt nok blevet nævnt, at den havde en blå farve og at den så falsk ud, men der havde været forskellige meninger om, den var ægte eller ikke.

Han havde derefter taget mønten med sig hjem for at prøve, om den var ægte, og havde derfor lagt den ind i ilden i kakkelovnen for at se, om den kunne smelte. Da han kikkede efter den senere, så var den forsvundet fuldstændigt. Der var slet ikke noget metal eller andet tilbage, -han havde i hvert fald ikke kunnet finde noget.

Denne 2-krone mente han også, at han havde fået af Søren Møller.

Han indrømmede, at han nogle dage før Nytår havde købt en pibe hos drejer Jensen i Skolegade. Han havde betalt den med enten en 1-krone eller en 2-krone, men huskede det ikke nøjagtigt. Han mente, at piben havde kostet 1 kr.

Da Retten viste ham 2-krone mønten, som var blevet afleveret af drejer Jensen, og som så ud fuldstændig som de andre falske 2-krone mønter, han havde givet ud, erklærede han, at han ikke vidste, om han havde betalt med den fremviste mønt, men at han dog næppe troede, det var tilfældet.

Efter at have fået oplæst den forklaring, Søren Møller havde afgivet, forklarede han, at han kunne huske, at Søren Møl-

ler ikke havde optalt de 8 stk 2-krone mønter på bordet, men havde lagt dem i hans hånd. Søren Møller så dårligt, og han havde heller ikke selv lagt mærke til mønterne.

Retten foreholdt ham, at det ikke kunne være undgået hans opmærksomhed med disse let kendelige mønter, at de var falske. Dertil svarede han, at det kunne han ikke vide, og det havde han ikke vidst.

Retten påpegede så, at han allerede om fredagen hos Hans Andersen var blevet opmærksom på, at han havde falske penge. Hertil svarede han, at selv om han nok havde haft en formodning om, at den nævnte 2-krone, som han havde vist frem var falsk, så troede han det alligevel ikke. Han troede det heller ikke, da han puttede den i kakkelovnen, og heller ikke da mønten derved blev tilintetgjort.

Han havde puttet mønten i kakkelovnen, uden hans kone så det, og han troede heller ikke, hans kone havde lagt mærke til, og han havde foretaget smeltning i kakkelovnen og fremstillet kugler.

Mens Anders Andersen stadig var til stede, afgav drejer Jensen kone yderligere forklaring. Hun forklarede, at Anders Andersen havde købt den omtalte pibe for 1 kr, og han havde fået fire 25-øre mønter tilbage på 2-krone mønten. Hun var fuldstændig sikker på, at den falske 2-krone, som hun havde afleveret i Retten, var den, som hun havde modtaget af Anders Andersen. Der havde nemlig ikke været andre 2-krone

mønter i skuffen, og straks efter handlen havde hun sendt sin dreng hen til købmand Christensen for at købe noget for den. Men drengen var kommet tilbage med den besked, at 2-kronen var falsk.

Hvis de 8 falske mønter ikke stammer fra "syndebukken", skal de være kommet et andet sted fra. For at komme på forkant "opfinder" Anders Andersen 8 nye mønter.

Anders Andersen havde ikke nogen indsigelser til drejerkonens forklaring, og forklarede derefter, at han havde været i besiddelse af omtrent 16 kr, da han henvendte sig til Søren Møller for at få sin betaling.

Han havde altså siden 2. Juledag, når betalingen fra Søren Møller medregnes, haft 32 kr eller 16 stk 2-krone mønter. Så mange havde han altså givet ud, men han var ikke vidende om, hvorvidt de alle havde været falske eller kun de to af dem, nemlig den han havde foræret til korporal Hansen, og den han havde afleveret til Politikammeret i Fredericia.

Han fastholdt stadigt, at han ikke vidste, at de 2-kroner, han betalte med dels i Horsens, dels i Fredericia var falske.

Han forklarede om de 16 stk 2-krone mønter, han havde, inden han modtog betalingen fra Søren Møller, at 10 kr stammede fra veksling af en 10 krone-seddel, han havde fået af en pige Susanne Pedersen ved Silkeborg. Men han kunne ikke huske, hvor han havde vekslet sedlen. De øvrige 6 kr havde han haft i forvejen.

Forsøg på at så tvivl om troværdighed af kronvidnes udsagn. Beruselse bruges som undskyldning for egen skyld.

Til den forklaring korporal Hansen havde givet til politiet i Fredericia, ville Anders Andersen gerne have Retten til at notere i sagen, at korporalens forklaring næppe var afgivet i ædru tilstand. Korporal Hansen havde i hans nærværelse drukket mindst seks ½ Baier. Selv havde han heller ikke været ganske ædru, da han gik om og brugte penge, som senere har vist sig at være falske. Han mente ikke, han havde sagt til korporal Hansen, at han havde udgivet 5 falske 2-krone mønter.

Anders Andersen blev derefter sendt tilbage i arresten.

"Syndebukken" kan svare for sig.

Sagen fortsatte derpå med nyt forhør af Søren Møller.

Han bekræftede, at de 8 stk 2-krone mønter, han havde betalt Anders Andersen med, ikke var blevet optalt på bordet. Han havde taget dem i sin skrivebordsskuffe, og efter at have talt dem op, tog han dem i hånden, og gav dem på denne måde til Anders Andersen. Han var stadig sikker på, at det var ægte 2-krone mønter, og ikke de let genkendelige falske, som Retten er i besiddelse af.

Grunden til at Anders Andersen nu ville kaste skylden på ham skyldtes sikkert, at Anders Andersen vidste, at hans syn var dårligt.

Så vidt han huskede, så havde han fået de 2-krone mønter, han havde i sin skrivebordsskuffe, ved at have byttet en ½hundredekrone seddel hos skrædder Døcker nogle dage forud, og han var

sikker på, at det var ægte penge, han havde fået i bytte.

Retten lukker "syndebuk-påstanden", og sammenfatter fakta for at få en tilståelse.

Mandag den 7. januar 1878, kl 10½ formiddag blev sagen genoptaget i Retten.

Dommeren fremlagde en rapport, hvortil skrædder Døcker havde forklaret, at han var overbevist om, at de 2-krone mønter, han den 22 december havde givet Søren Møller i bytte, var ægte.

Der blev også fremlagt en skrivelse fra herredsfogeden i Nørvang-Tørril Herreder om en afhøring af murersvend Christensen, der boede hos Anders Andersen, samt en skrivelse af 5 januar med forhørsudskrift fra Byfogeden i Fredericia.

På grundlag af alle de oplysninger, der var fremkommet i sagen forelagde Retten sin sammenfatning for Anders Andersen:

Fredag den 28. eller lørdag den 29. december om aftenen havde han haft en falsk 2-krone, som værtshusholder Hans Andersen havde leveret tilbage, og som han blev bekendt med var falsk. Han betalte den 29. december med en tilsvarende falsk 2-krone i drejer Jensen butik i Skolegade og også en tilsvarende falsk 2-krone hos værtshusholder Nielsen.

Søndag eftermiddag kl 3½ betalte han i Fredericia hos værtshusholder Ole Jensen med en falsk 2-krone. Da han blev gjort opmærksom på, at den var falsk, erstattede han den med en anden 2-krone mønt. Den falske 2-krone brugte

han senere, selv om han var vidende om, at den var falsk.

Søndag eftermiddag kl 6 betalte han hos værtshusholder Hans Jørgensen med en falsk 2-krone, som han blev nødsaget til at aflevere på Politikammeret. Ved denne lejlighed fik han en advarsel om, at han ikke måtte udgive falske penge.

Alligevel betalte han samme aften kl 10 med en falsk 2-krone ved værtshusholder Ølholm. Da han blev gjort opmærksom på, at den var falsk, lod han den ligge og skyndte sig væk. Til korporal Hansen havde han fortalt, at han havde haft 5 falske 2-kroner, hvoraf han havde givet de 3 ud og havde 2 tilbage. Heraf gav han den ene til korporalen. Han kunne derfor ikke med nogen berettigelse påstå, at han havde været uvidende om at være i besiddelse af falske 2-kroner, og på trods af denne viden at have udgivet dem.

Det måtte også antages, at han selv havde fremstillet dem.

Det bevismæssige grundlag han havde prøvet at skaffe sig for, at han uden at vide det, var i besiddelse af falske penge ved at påstå, at disse penge skulle være modtaget fra Søren Møller, holdt ikke efter de forklaringer, der var givet af Søren Møller og skrædder Døcher.

Derimod havde han selv indrømmet, at han netop i tiden kort før, han havde brugt falske penge, havde fremstillet gipsforme og havde smeltet tin og bly, uden at hans forklaring om, at smeltningen og støbningen kun havde til formål at fremstille kugler, kunne understøttes af nogen som helst anden oplysning. Dertil kom, at alle de falske

penge, som havde været tilstede i Horsens og Fredericia, viste hen til ham, som den der havde udgivet dem. Han blev derefter opfordret til at tale sandt og tilstå.

Uskyldighed fastholdes, dog med en lille, ubetydelig indrømmelse. Hustruen ved intet.

Anders Andersen fastholdt imidlertid sin uskyld og hævdede, at de eneste to falske 2-kroner, som han havde udgivet med viden om, at de var falske, var den til Politikammeret og den til korporal Hansen. Den som korporalen fik, var den samme, som han havde betalt med hos værtshusholder Ole Jensen, men som blev erstattet med en ægte.

Han benægtede, at han havde været nødsaget til at aflevere 2-krone mønten til politiet, men at han havde gjort det, fordi han blev gjort opmærksom på, at den burde afleveres på Politikammeret.

Han var stadig overbevist om, at de falske 2-kroner, han havde haft, var modtaget af Søren Møller, men tilføjede dog, at han muligvis også kunne have fået dem et andet sted ved veksling af en 10-krone seddel. Han kunne dog ikke huske, hvor den var blevet vekslet.

Han kunne ikke bevise, at det var kugler og ikke falske mønter, han støbte i sit hjem mellem Jul og Nytår, da ingen havde set, at han beskæftigede sig med det.

Kuglerne skulle han bruge til en lille dobbeltløbet pistol, han havde derhjemme, og som han bare ville bruge for fornøjelsens skyld.

Han nægtede fortsat, at have udtalt til korporal Hansen, at han havde haft 5 falske 2-krone mønter. Han fastholdt, at korporalen var noget beruset, da de fulgtes ad, og samtalen fandt sted. Medens de var sammen, havde korporalen drukket mindst seks $\frac{1}{2}$ Baier. Det var kun et ganske kort stykke vej de fulgtes ad alene, idet der også var to soldater og en pige med.

Til forklaringen, som værtshusholder Ølholm havde givet om, at han pludselig forlod værtshuset, så var det ikke fordi, han havde hørt, at 2-krone mønten var falsk, men at han havde været beruset og nødvendigvis skulle ud. Og så var det fordi pigen, som var meget påtrængende og opfordrede ham til at give vin, havde bedt om at måtte beholde de 50 øre, han skulle have tilbage, hvortil han havde svaret ”ja”. Det var den samme pige, som han og korporalen havde fulgtes med fra det ene værtshus til det andet.

Anders Andersen blev efter afhøringen igen sendt i arresten.

**Dom i sagen blev afsagt den 4. marts 1878 ifølge
Horsens Byfogeds Domprotokol.**

*Aar 1878 den 4 Marts blev under Horsens Kjøbstads Extraret Justitssagen
Prokurator Hviid som Aktor contra
Arrestanten Murermester Anders Andersen*

afsagt saadan Dom:

Arrestanten Murermester Anders Andersen, der er født den 8 Maj 1848 og ikke tidligere fundet tiltalt eller straffet er under nærværende Sag ved egen Tilstaaelse og øvrige tilvejebragte Oplysninger overført at have gjort sig skyldig i Forfærdigelse og Udgivelse af falske danske 2 Kronestykker. - Det er i saa Henseende af Arrestanten forklaret, at han i Ugen mellem Jul og Nytaar vilde støbe et lille Hjul, som han vilde sætte i Forbindelse med et Uhr for at vise Datoerne og at han i dette Øjemed tog en 2 Krone henlagde på et stykke Vinduesglas og efter at have anbragt en Blikring omkring Mønten hældte han Gibsen ud over denne og da han efter at Gibsen var tørret saa at 2 Krone Stykkets Præg deri tydeligen var afsat, faldt det ham ind at eftergjøre et 2 Kronestykke, uden at det da endnu vel hav været hans Hensigt at benytte sig af dette. - Han tog da på lignende Maade, som foran er anført et Aftryk af den anden Side af 2 Kronestykket og samlede de 2 Aftryk til en Form i hvis Side han anbragte en lille Aabning og hældte saa igjennem denne en Blanding af smeltet Hagl og Tin over i Formen. - De første Forsøg mislykkedes, men efter at han havde tørret Formen støbte han 5 saadanne 2 Kronestykker, som han syntes lignede godt de ægte. - Han gik derpaa ud med disse den 27 December forrige Aar, men dristede sig ikke da til at udgive dem. - Men 2 Dage derefter, da han ligeledes forsynet med de falske Mønter, men uden Hensigt at udgive disse, kom ind paa et Værtshus og han under en Samtale med de tilstedeværende Personer om falske Mønter havde forevist et af sine falske 2 Kronestykker med den Bemærkning at dette vist var falsk, og der var udtalt forskjellige Meninger om hvorvidt det dog ikke var ægte, og han derved kom til Formodning om at der var godt eftergjort besluttede han sig til at forsøge at udgive samme og gik i dette Øjemed ind i Drejer Jensens Butik, hvor han købte en lille Pibe som kostede 1 Kr og betalte han dette Beløb med det ommeldte 2 Kronestykke, paa hvilket han erholdt 1 Kr tilbage. - Derefter gik han samme Dag ud i Byen og udgav 2 andre falske 2 Kronestykker som Modtageren antog for ægte og købte derpaa noget Tin hvormed han samme Aften kom hjem i noget beruset Tilstand og støbte da 11 falske 2 Kronestykker. - Da hans Hustru kom til medens han dermed var beskæftiget, og hvem han da fortalte at han havde udgivet nogle falske 2 Kronestykker, indstændigt bad ham om ikke oftere at indlade sig herpaa, vil arrestanten ogsaa have fattet den beslutning ikke at støbe eller udgive flere og slog derfor Formen til disse itu, medens han dog gjemte de støbte falske Mønter, men i den Hensigt senere at kaste dem bort i hvilket Øjemed han den næste Dag tog dem til sig. - Da der imidlertid efter at Arrestanten var gaaet ud og han hørte Jernbanetoget komme pludselig opstod den Tanke hos ham, at

rejse til Fredericia og han var ankommen dertil og var truffen sammen med en Korporal, som han kjendte, og med hvem han gik omkring paa Værtshusene, hvorved han blev noget svirende, udgav han paa et Værtshus et af de falske 2 Kronestykker i Betaling for Fortæring, men dette blev leveret ham tilbage som falsk, saa at han maatte betale, hvad han havde nydt med rigtige Penge. Derefter udgav han paa andre Værtshuse 4 falske Tokronestykker og derefter forsøgte han at udgive endnu et 5, men da dette blev opdaget at være falsk blev det ham betydet, at han burde aflevere det paa Politikammeret og Arrestanten gik da ogsaa hen til Raadhuset og gav det til Arrestforvareren, der advarede ham imod at udgive flere falske Penge. - Derefter vil Arrestanten igjen have besluttet ikke at udgive flere og vil have kastet et falsk 2 Kronestykke i Stranden, men da han derpaa opdagede at han endnu havde 2 falske Tokronestykker i sin Lomme og han atter traf sammen med den ommeldte Korporal forærede han denne det ene falske 2 Kronestykke med Underretning om, at det var falsk, medens Arrestanten senere paa Aftenen da han igjen kom ind paa et Værtshus der betalte med det andet falske 2 Kronestykke nogle Drikkevarer.

Drejer Jensen har paastaaet sig Erstatning tilkjendt med 2 Kr, iøvrigt er Erstatningspaastand frafaldet.

Arrestanten vil for det saaledes udøvede Falskmøntneri være at anse efter Straffelovens § 264 og findes Straffet efter samtlige Sagens Omstændigheder, særligen det ringe Omfang, hvori Forbrydelsen er begaaet og Arrestantens Fattigdom og Næringsssorg passende at kunne bestemmes til Forbedringshusarbejde i 2 Aar. - Arrestanten vil derhos have at udrede alle af Sagen lovligen flydende Omkostninger og derunder Salær til Aktor Prokurator Hviid 15 Kr og til Defensor Prokurator Kammerassessor Poulsen 12 Kr, samt Erstatning til Drejer Jensen 2 Kroner

Sagførelsen har været lovlig.

Thi kjendes for Ret.

Arrestanten Murermester Anders Andersen bør straffes med Forbedringshusarbejde i 2 Aar. - Saa bør Arrestanten og udrede alle af denne Sag lovligen flydende Omkostninger, derunder i Salær til Actor Prokurator Hviid 15 Kr og til Defensor Prokurator Kammerassessor Poulsen 12 Kr, samt i Erstatning til Drejer Jensen 2 Kroner.

Den idømte Erstatning at udrede inden 15 Dage efter denne Doms lovlige Forkjyndelse og Dommen iøvrigt at efterkomme under Adfærd efter Loven.

Chr von Jessen

(JF efterskrift til retssagen:

Under læsning af sagen er det interessant at følge det underliggende spil, der foregår mellem Anders Andersen og myndighederne. Selv om der ikke i det foregående er anvendt direkte afskrift af forhørsudskrifterne (på grund af længde og sprog), er forhørene refereret, så spillet alligevel kan følges. Anders Andersen forsøger at bruge tre temaer for at slippe: 1.) Det var slet ikke ham, der havde betalt med falske penge. 2) De falske penge han havde brugt, havde han modtaget fra andre, og han var uvidende om, at de var falske, da han brugte dem. 3) Det var ikke ham, som havde fremstillet falske penge.

Anders Andersen havde allerede inden han udførte forbrydelsen lagt op til, hvordan han ville prøve at gå ind i rollen som uskyldig, hvis der blev en sag. Det gjorde han i forbindelse med "møntprøven" ved at fortælle til værtshusejer Hans Andersen og vognmand Rasmussen, at han havde fået 2-kronen af Søren Møller i Torsted.

Politiretten har dog allerede fra starten gennemskuet ham, men skal også have tilstrækkelige beviser -helst en tilståelse- for at kunne få ham dømt. Retten vil naturligvis helst kunne bevise, at det er Anders Andersen selv, der har fremstillet de falske penge, men hvis det glipper, så have tilstrækkelig bevis for, at han, på det tidspunkt han brugte pengene,

havde viden om, at de var falske. Anders Andersen er helt klar over den sam-menhæng, og derfor vrider han sig som en orm for at undgå at komme til at give den indrømmelse.

Retten bruger den taktik, at foretage afhøring, nedskrive den og til slut oplæse referatet og få Anders Andersens godkendelse. Derefter afhøring af vidner og fremlæggelse af evt nye bevismidler og så en igen afhøring af Anders Andersen efter nævnte "opskrift". På den måde tvinges Anders Andersen efterhånden ud i selvmodsigelser og indrømmelser. Som det fremgår af dommen, er det endt med en tilståelse, selv om forklaringen om at støbe et hjul til uret lyder ret usandsynlig. Den kunne være konstrueret i håb om en lidt lempeligere straf ved at give indtryk af, at idéen til forbrydelsen var opstået spontant.

Dommen, der blev afsagt, var forholdsvis mild. Straffen for falskmøntneri har altid været meget hård, fordi det vil være katastrofalt, hvis befolkningen mister tilliden til pengesystemet. Det kunne få hele det finansielle system i et land til at bryde sammen. Efter Danske Lov skulle falskmøntneren straffes på ære, liv og gods, og den der hjalp med at sætte falske penge i omløb skulle miste sin hånd. Straffeloven på det tidspunkt Anders Andersen fremstillede sine 2-kroner gav mulighed for at idømme 12 års strafarbejde)

Fra falskmøntner til agtværdig borger

Efter udstået straf boede Anders Andersen og familien i Toustrup.

De flyttede på et tidspunkt til København, hvor Anders Andersen arbejdede som murermester i en årrække.

Anders Andersens hustru Ane Kirstine døde i 1898 i en alder af 49 år.

Omkring 1908 flyttede han til Voel Vestermark, med sin anden hustru Lydia og to børn.

Han havde købt et mindre landbrug "Bakkely" (nuværende Resenbrovej 24). Stuehuset til landbruget var meget særpræget. Huset havde kvadratisk grundplan og med pyramidetag og skorsten op i spidsen midt på taget. Huset nedbrændte i 1970'erne.

"Bakkely" Voel Vestermark.

Efter et par år i huset på Voel Vestermark opnåede han 1. november 1910 Æresoprejsnings-bevilling. Derfor kunne han opnå Kgl bevilling som "Gjæstgiver og Værtshusholder" den 20. august 1911.

Voel Kro fik han ved et mageskifte mellem "Bakkely" og kroen. Voel kro var en typisk landevejskro med rejsestald, skænkestue og værelser på første sal.

Anders Andersen ændrede efter at have overtaget kroen adfærd, og rørte aldrig mere øl og spiritus. Han har muligvis på grund af egne erfaringer ændret sin

holdning til alkohol for i 1917 meddelte han iflg Næringsprotokollen til Silkeborg By og Birk, at han fra 30. september ikke handler med brændevin

Voel kro 1912
Det er AA på trappen

efter sin bevilling. Den 14. august 1924 meddelte han, at han indtil videre ikke ville gøre brug af sin ret til udskænkning af stærke drikke efter sin adkomst fra Aarhus Stiftsamt af 8. maj 1913.

Efter han ophørte med at drive kroen omkring 1924, flyttede han ind i et hus (Hjortgårdsvej 28), han havde bygget i udkanten af Voel by. Huset var bygget på et jordstykke, som havde været en del af krohaven.

Hjortgårdsvej 28, Voel

Huset, som ses på billedet, med gavlen ud mod Hjortgårdsvej er det som Anders Andersen byggede. Kroen lå længere nede ad vejen og rejsestalden lå, hvor Krowicki byggede sin slagterforretning (kan ikke ses på billedet, da den ligger tilbagetrukket bag det fjerneste hus med gavl ud mod vejen.).

Anders Andersen som ældre

Kroen lukkede efter at Anders Andersen havde solgt den, og der blev indrettet et bageri i den ene halvdel af bygningen og en lejlighed i den anden ende. Bygningen brændte i 1931.

Rejsestalden, der ikke var brændt, blev brugt som grovvarelager, indtil den blev nedrevet for at give plads for Krowickis slagterforretning.

Anders Andersen døde den 9. februar 1927 og blev begravet på Voel kirkegård.

Anders Andersen havde en bror, Laurs Andersen, der var fotograf i Them. Han blev gift med den Susanne Pedersen, som Anders Andersen i retssagen hævder han har fået en 10-kroneseddel af. Susanne er søster til Anders's første hustru Ane Kirstine. Giftermålet mellem de to sker dog først på et tidspunkt hvor de begge er blevet enker.

"Banken" i dag, - mon ikke navnet kommer af det plateau ejendommen ligger på?

Historien om en by.

Af Dyrlæge Thomas Røddik, Faarvang

I tiden før 1900 var Fårvangegnen udelukkende et landbrugsområde med spredte gårdbrug og husmandsbrug af forskellig størrelse.

I Skorup-Tvilum sogne var der fem landsbyer: Grølsted, Skorup, Truust, Horn og Gl.Fårvang. Der var 7-klassede skoler i Tvilum, Truust, Skorup og Gl. Fårvang.

Blandt disse småbyer var Truust det handelsmæssige centrum. Her var andelsmejeri, kro, købmand, smed, bager m.fl. Dertil kom, at der her afholdtes to store markeder om året, som trak folk til fra nær og fjern. Beliggenheden var jo god, idet Århus-Viborglandevejen gik lige igennem byen, og pramdragerfarten langs Gudenåen var tæt på.

Men så skete der i år 1900 noget, der fuldstændig ændrede geografien i de to sogne, for da vedtog man i Rigsdagen at anlægge en diagonal jernbane, der skulle forbinde de to længdebaner i øst og vest, fra Langå til Silkeborg.

I 1902 mødte en kommission op og udstak tre mulige linjeføringer fra Thorsø og sydpå. Linjen over Laurbjerg til Thorsø lå fast, for i Thorsø var i forvejen Århus-Hammelbanens endestation. De tre linjeføringer, man havde at vælge imellem var:

1: Over Nårup. 2: Langs Gudenåen over Truust. Og 3: Midt imellem.

Der var voldsomme diskussioner. Deputationer blev sendt til Christiansborg,

og lokalvalgte folketingsmænd blev bedt om at presse på.

Teknikerne var for ålinjen, idet terrænet var fladt og billig anlægsmæssigt. Nårup-linjen satte Hammel sogneråd sig kraftigt imod. De skulle ikke have konkurrence til deres privatbane. Og Gjern by, som hovedby i Gjern herred, ville ikke snydes for en station, så derfor blev det en midterlinje med stationer i Sminge, Gjern og Fårvang.

Nu så nogle fremsynede Fårvangbønder, at der var chance for at få eget mejeri centralt placeret, når man snart fik jernbane til egnen. Der blev nedsat et udvalg til at arbejde med sagen, her iblandt Poul Gam, Højlykkegaard, Horn, J.P. Sørensen Tysk, Nørskovminde og Poul Laursen, Meldgården, Fårvang.

Fårvang mejeri ca. 1910

Hen over sommeren 1903 blev man enige om at bygge. Man havde tilsagn fra bønder med i alt 600 køer. Silkeborg Maskinfabrik leverede tegninger-

ne til mejeriet, med mulighed for produktionsudvidelse. Der blev indhentet tilbud og byggeriet gik i gang.

Poul Gam fortæller i sine erindringer, at disse planlægningsmøder afholdtes i Laurs Laursens store hus, hvor man gæstfrit beværtedes med godt smørrebrød med dramme til. Som tak enedes man om at yde en erkendtlighed på 40 kr., hvad Laursen erklærede sig tilfreds med.

Straks etablerede både købmand og smed sig lige over for det nye mejeri, og en spæd begyndelse til en bydannelse var i gang, og senere kom flere erhvervsdrivende til.

Købmand Niels Jensens forretning ca. 1920

Efter en del diskussioner myndighederne imellem kom banebyggeriet i gang, og i november 1908 stod det hele klar til brug. Stationsbygningen blev placeret ret langt fra mejeriet, hvilket medførte, at byen i starten var delt i en nederby og en overby. Allerede i 1907 blev et hotel opført lige over for stationen, og hurtigt efter flyttede Niels Jensen sin købmandsforretning fra Truust til samme beliggenhed og udviklede den til en stor og velrenommeret virksomhed. Snart fulgte smed og bager fra

Truust også efter, og senere kom spa-rekasse, skomager, barber og en tøjbutik til.

Allerede i 1909 stiftede man en Borger- og Håndværkerforening, som hurtigt fik udvirket, at Truust-markederne blev flyttet til Fårvang. De blev snart udvidet til 12 markeder om året og besøgte af folk langvejs fra, også fra udlandet – især tyskere.

På markedsdagene blev der transporteret så mange dyr, at der måtte indsættes flere ekstratog til Fårvang station, og fra Langå sendte man et rangerlokomotiv til at flytte rundt på vognene, så snart de blev fyldt op med dyr. En rest af disse markeder er den byfest ”Fåre-marked”, som stadig afholdes i august måned.

Det var gyldne tider for hotelværtten med de mange tilrejsende, men indimellem kunne gemytterne komme i kog. Det var han dog i stand til at styre, så der blev ro igen. Det kunne en senere vært derimod ikke, og det blev egnens beboere for meget, så de fik hotellet lukket. Det blev genåbnet efter et års tid, men da som afholdshotel !

De to bydele kom lidt efter lidt til at hænge sammen, efterhånden som hus efter hus blev opført. Byen bestod indtil efter sidste krig kun af to lange gader, landevejen - Storgade, og vejen til stationen - Jernbanegade, og rummede vel omkring 300 indbyggere, og det er sådan, jeg husker byen i mine drenge-dage.

I halvtresserne kom en ny gade til, Nylandsvej, idet der blev bevilget statslån til at opføre boliger til arbejdere ved landbrug og gartneri. Der kom derved en hel række næsten ens huse til, især på højre side af vejen fra mejeriet ned mod Gl. Fårvang.

Sognerådsformand Dannemand Jensen fra Truust var forudseende og skaffede Fårvang byzonestatus allerede omkring 1960, hvilket fik stor betydning senere, da byggeboomet kom i 60erne og 70erne.

I Borgerforeningen var man begyndt at tale om, at der skulle skaffes arbejdspladser til byen, og man fik dannet et erhvervsråd i samarbejde med sognerådet. Det kom til at bestå af murermester Sv. Å. Nedergaard (formand), kæmner Poul Jensen, sognerådsmedlem Peter Sølvsten, Voel, tømrerm. Leif Pedersen, Voel og købmand Vagn Bilde, Fårvang.

Der blev tilført Rådet penge, og der blev opkøbt jord af husmand Laurids Iversen, og en initiativgruppe bestående af nogle af byens borgere tilknyttedes Rådet, her iblandt

Hafniainspektør Vagn Pedersen, der var en ildsjæl, der kunne opstøve mulige interesserede til at etablere sig i Fårvang.

Via sit erhverv skaffede han kontakt til flere emner. Det er således hans fortjeneste, at Ejvind Sørensen oprettede møbelfabrikken ”Gangsø”. Desuden fik han Flensborg Madsen til byen med en konfektionsfabrik. Da den første begyndelse var gjort, begyndte det at gå

hurtigt. Veller Christensen byggede konfektionsfabrik, og Ivan Jørgensen flyttede sit ventilationsfabrik hertil fra Gjern. Senere kom yderligere et par møbelfabriker, og i nyere tid er tilføjet en brandstation og et opskæringsslagteri.

Et kapitel for sig er ”Tvilum Møbelfabrik”. En møbelsnedkersvend, Egon Christiansen, køber den lille, nedlagte Tvilum skole og begynder under beskedne forhold at fabrikere møbler, får lov at udvide, men flytter senere til Fårvang, opkøber den fallerede zoo-park, der havde eksisteret nogle år. Herefter går det slag i slag, og Christiansen udvikler virksomheden til en international sværvægter – vistnok den største møbelfabrik af sin slags i Nord-europa ! Efter afståelsen føres den nu videre under navnet ”Tvilum-Scanbirk”.

Sideløbende med erhvervsbyggeriet begyndte folk at flytte til byen udefra med et voldsomt parcelhusbyggeri til følge, og her var byen begunstiget af, at man tidligt havde fået byzonestatus. Tømrermester Johs. Pedersen og Sønnen dannede sammen med firmaet Virkelyst ved direktør Børge Madsen, Silkeborg, et byggekonsortium,. De opkøbte en stor del af Meldgaardens jord, og i løbet af nogle år byggedes området til det, der i dag er Meldgårdsparken.

Efter dannelsen af Gjern Storkommune i 1970 fik Fårvang kommunens eneste overbygningsskole med omk. 400 ele-

ver. En stor fordel for byen med mange tilflyttede lærere og god service for beboerne.

Inden da havde Johs. Pedersen også været ophavsmand til oprettelsen af hvilehjem og fjernvarmecentral. Samtidig var andre lokale håndværkere aktive og samarbejdede om projektet "Håndværkerhuse", der udførtes af murer Sv. Å. Nedergård, snedker Laurids S. Andersen, tømrer Frands Pedersen,

smed Egon Poulsen, elektriker Aksel Biel og maler Anders Johansen.

Dette er i al beskedenhed, hvad jeg har kunnet finde frem vedrørende en bys tilblivelse og beder om tilgivelse, hvis jeg skulle have begået fejl i granskningen af tilgængelige kilder.

Fårvang, februar 2009. Thomas Røddik.

Storegade i Fårvang ca. 1920-1940

Gerda Bak Nielsen født Riis Rasmussen.

Fortalt til Aage Jakobsen

Jeg er født ude vest på – på Thorning Vestermark. Min far og mor købte ejendommen i 1912, lige efter at de var blevet gift. De havde mødt hinanden på Reballegård ved Horsens, mor som stuepige og far som kusk med liberi for herskabet. Lige efter de var blevet gift, skulle de ud til ejendommen, som de endnu ikke havde set, da den var købt af farbror og faster. Det foregik med hest og vogn, og jo længere de kom vest på, des mere græd mor, for det var meget øde. Der var godt nok ca. 50 tønder land, men meget af det var lyng. Far fik en præmie af Hedeselskabet for at have opdyrket så megen hede. Der opvoksede otte børn, hvoraf jeg var nummer seks.

Jeg er født i 1922 og gik i Knudstrup Pogeskole i 3 år. Der var langt til skolen, men det var på gåben dengang. Derefter kom jeg til Vestermark skole i 4 år. Det var det, man lærte dengang.

Så var det ud at tjene og klare sig selv. I den første plads fik jeg 19 kr. om måneden plus kost, vask og logi. Det var fra tidlig morgen til sen aften. Jeg var et halvt år hos Peter Laier. Min anden plads var hos naboen, Niels Kristian. Der var masser af arbejde fra tidlig morgen kl. 5, til sent om aftenen, ca. kl. 8.30 før vi fik fri. Så var vi i stuen hos familien, for der var jo ingen varme på værelset. Der var jeg i to år.

Derefter til Ingvar Nielsen i Horn, hvor jeg så mødte Jens Bak, som arbejdede i Brugsforeningen. Det var en god tid, men penge var der ikke mange af og og frihed heller ikke. Vi cyklede ud i naturen om søndagen.

Derefter gik turen til Silkeborg, hvor jeg var pige i huset hos tante Marie der var slagter, før jeg fik plads i Onsild Brugsforening og Jens Bak fik plads i Handest. Der var kun 5 km. mellem os, men så kom krigen jo, og vi måtte ikke gå ud efter kl. 8 om aftenen. Det var hårdt. Så kom freden om foråret, og vi besluttede at gifte os. Vi købte forretning i Sorring, som vi overtog den 8. maj 1946. Vi var blevet gift i december 1945 og havde boet i Randers i et halvt år. Jens som sælger i et tøjfirma og jeg tjente hos en læge inde på Torvet.

Så i 1946 begynder vort liv med sorger og glæder – flest glæder. Da vi købte huset på Hovedgaden 24, skulle vi selvfølgelig ud at låne penge. Jeg tror, at vi skulle låne 8.000 kr. og den dag vi skrev papirerne under, gik jeg ud ved siden af og tudede. Jeg syntes, at det var forfærdeligt at skyldes så mange penge væk.

Jens Baks onkel, Per Poulsen, sad i Sparekassen dengang, og han mente nu også, at det ville blive hårdt med de afdrag. Han nåede dog ikke at se, at vi betalte det ene afdrag efter det andet.

En dag da han var på vej til Sparekassen, kørte han ind i et hus på Bangsvej og slog sig ihjel.

Der blev jo solgt alt muligt fra forretningen, såsom havegødning, havefrø, saltede sild i tønder, nytårsskyts og meget mere. Dengang var der rejsende, som kom og solgte varerne. Engang var Nielsen der med skyts. Raketter og 10 øres kinesere. Da de stod og legede med raketterne og skød en af dem af, ramte den uheldigvis Johannes Hansens stråttækte hus. De blev meget nervøse. Det kunne være gået rigtig galt, men intet skete. Så kom Johannes over i forretningen og sagde: ”Prøv en gang til”.

Den 8. maj 1946 købte vi købmandsforretningen på Hovedgaden i Sorring. Vi købte den af Ingeborg og Martin Jensen. Da vi købte den, hørte hele trekantens op ad Ebbesensvej og ned til Mølledammen med. Der er nu blevet parkeringsplads.

Forretningen på Hovedgaden i Sorring.

Ved gavlen af huset havde Søren Rohde smedeværksted, hvor han også skødede heste. Det blev senere solgt til Hans Enevoldsen fra Laven, som havde

det en kort tid, hvorefter min mand og jeg købte værkstedet, blot for at rive det ned og bygge et stykke til beboelsen og en garage med nedgang til kælderen. Det var en større omgang, som gav Jens Bak en masse aftenarbejde, da der var en bred cementtrappe, der skulle fjernes, hvor der skulle bygges til. Det var fra haven ned til kælderen. Det har været i 1960 – 61.

Vi flyttede som sagt ind den 8. maj 1946 - den dag Jens Bak fyldte 25 år. I 1947 fik vi så vores første søn, Thor-kild, som blev født den 16. juli 1947. Han blev udlært som købmand på Det grønne Hjørne i Silkeborg. Derefter har han prøvet flere ting, bl.a. åbnede han ”Baks Bodega” i Galten, men han har de sidste mange år været salgschef hos ”Vulcan” – Bilernes Hus i Silkeborg. Han blev gift med Birgit Gammelgaard i 1966 og har tre børn og seks børnebørn.

I 1950 fik vi så en datter, Inge Margrethe – ”Susse”, som også blev uddannet i købmandsforretning. Hun begyndte at arbejde i Gjern Kommune i 1969 og har været der siden og nu i Silkeborg Kommune. I alt 40 år til august. Hun blev gift med Bent Jakobsen i 1970, har 2 børn og 4 børnebørn.

Så kom der endnu en pige, Jytte, i 1953. Jytte gik, ligesom de to andre, i Sorring Skole og i 9. klasse på Kornmod i Silkeborg, hvorfra de alle tre har deres eksamener. Jytte blev udlært i dametøjsforretningen N. P. Dige på Nygade i Silkeborg. Hun blev senere

gift med Jens. De havde et firma, der hed "Bocca", men gik hver til sit i 1999. Jytte har det godt i dag. Arbejder på Silkeborg Bibliotek og bor i Sydbyen i Silkeborg. Hun er kærester med og bor sammen med Thomas, der er bibliotekar. Hun har to børn og et barnebarn.

Købmand Jens Bak ved sit 40 års jubilæum.

Sidst, men ikke mindst, fik vi to drenge, der blev født på samme dag – den 18. juli 1962. Henrik kom i lære hos Vulcan og har været der siden, kun afbrudt af sin soldatertid. Først arbejdede han som mekaniker, siden som værkfører. Han er gift med Anette Hummelgaard, bor på Gormsvej i Voel, og har 2 børn. Lars er gift med Berit Kristiansen og har Lervarefabrikken. Lars blev udlært som lastbilmekaniker hos DAB og blev gift med Berit i 1986. Lars har tre børn. Begge drengene har gået i Sorring Skole i de første 7 år, derefter på Fårvang Skole.

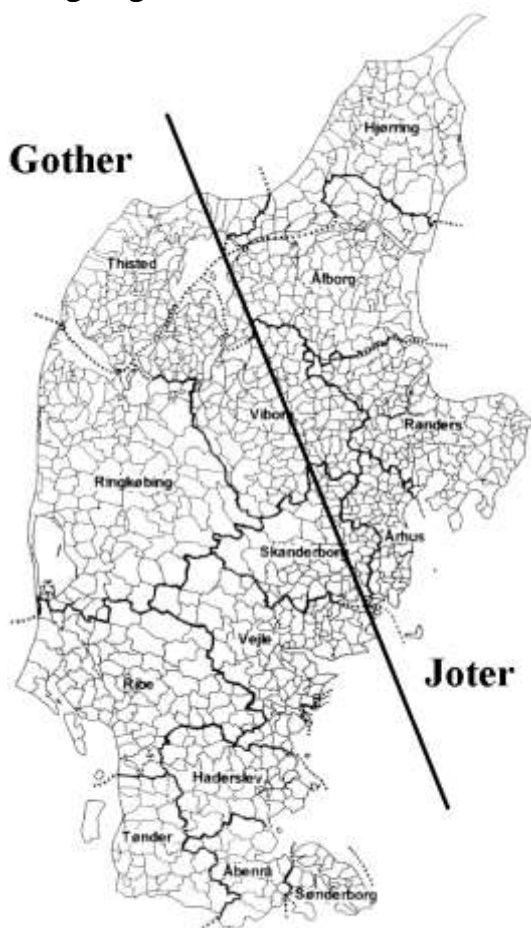
Gerda Baks forældres sølvbryllup i 1937.
Gerda står i bageste række , nr. 2 fra venstre.

Jyske menneskeædere i lange bukser.

Forfatteren Steen Steensen Blicher (11. okt 1782 – 26. Mar 1848) lavede, mens han var sognepræst i Spentrup og Gasum i Århus stift, en beskrivelse af Viborg amt, på opfordring fra fra Det Kongelige Landhusholdningsselskab. Her er et lille udpluk fra bogen, som nok kan få os alle sammen til at kigge i spejlet, for at se hvor vi har vores genetiske arv fra.

”Viborg Amt har dette Særegne: at dets Bondealmue med hensyn til Oprindelsen deler sig i trende Stammer.

Den første, som jeg kalder den jotiske, og anseer for Urstammen, beboer den langt større vestlige og søndre Deel: nemlig hele Salling, Fiends, Lysgaard, Hids, samt de Strækninger af Medelsom og Nørrelyng Herreder, der ligge vesten for en Linie dragen fra Tange Færge og til Udløbet af Skals Aae.

Amtsinddelingen 1793-1970

Det er ej allene Historien eller maaske Sagnene, som lærer os: at halvøen i den dunkle Oldtid var beboet af et Folkeslag, som af de fra Østen indbrydende Gother, kaldtes Joter egentlig Eotner, det er Ædere (Menneskeædere). Men disse Urbeboere, der endnu indtage Veile, Ribe, Ringkøbing, Thisted, Vestparten af Viborg, og noget af Skanderborg Amter, adskille sig umiskjendelig fra Jyllands øvrige Indvaanere ved Sprog, Klædedragt, Leveviis, Karakter og Legemsskabning.

Sproget eller Mundarten er oprindelig at udlede fra det germaniske Tungemaal, men med senere Indblanding af det gothiske. Joterne – lad mig betegne Vesterjyderne (som og Sønderjyderne) ved dette Navn! – bruge, som Germaner og som overhovedet de allerfleste andre Folkeslag, den bestemte Artikel foran – ej som Gotherne bagved. – De have endvidere mangfoldige Provincialord, dem Gotherne ej engang kjende, men af hvilke de fleste gjenfindes i Plattydsk, Nedertydsk, hollandsk, angelsachsisk og engelsk. Det samme finder Sted ved flere af deres Talemaader, -vendinger og Ordsprog. Men selve Udtalen eller Betoningen er saa væsentlig forskellig, at en Udlænding, som uden at forstaa Sproget og Dialekterne hørte en Østerjyde og Vesterjyde tale sammen, letteligt maatte bringes til at troe: at de vare Beboere af forskellige Riger – jeg havde nær sagt Ver-

densdele. Jotens Tone er haard, stødende, Knærkende, og derhos – saa at sige: toneløs; da Gothens derimod er langtrukken og syngende som hans øvrige Stammeslægningers i Norden, og ligesom disse hænger han Artiklen altid bagved sit Hovedord. At begge alligevel have meget tilfældes, nedriver ikke min Hypothes; thi det er ikke min Mening, at Gothen skulde have aldeles fortrængt eller udrøddet Joterne i Østerjylland. Mange ere vistnok blevne tilbage, vel fra Førstningen af i en underordnet Forfatning, men dog efterhaanden sammensmeltede med hine. Og derfor er meget i de Overvundnes Sprog – saavelsom flere Ejendommeligheder – gaaet over til Sejerherren; saaledes som det oldbrittiske til de germaniske og normanniske Erobrere, og det latinske i Sydeuropa til dettes nordlige og østlige Undertvungne.

Klædedragten fremviser en lignende Forskellighed. Jotens Livfarve er graae, Gothens blaae. Joten har meest lange Kjoler eller Frakker, Gothen korte eller Jakker, og disse – fornemmelig i Omersyssel – prydede med mange Tin- eller Sølv-Knapper. Gothen har meest Knæbuxer, som naae højt op over Maven, og holdes af Seler, Joten har meest lange Buxer (Broger), som bæres af Hofterne.

Quindernes Dragt er ligesaa forskellig; de Gothiske ustridig smukkeste.

Med hensyn til Leveviis, da baade spiser og boer Gothen – med enkelte Undtagelser – bedre end Joten. Vel have de Sidste i senere Tider begyndt med at brænde Teglsteen og bygge af Grundmuur, men det Indvendige af Husene er

ikke nær saa hyggeligt eller vel besat, som de Førstes. Det er og endnu meget almindeligt, at hine gaae med Uldskjorter, ligge ganske uden Skjorter, og i uldne Lagener; hvilket vist nok er for en stor Deel Aarsag i, at Fnat er saa almindelig.

Hvad nu angaaer Almeencarateren – thi ogsaa heri findes som i meget Andet mange Undtagelser – da er Gothen mere livlig og munter, men tillige mere opfarende; Joten mere alvorlig, sindig og slidsindet.

I Legemsskabning og Ansigt-dannelse er Forskelligheden endnu mere paafaldende. Gothen har en finere Knokkelbygning, større Kjødmasse, lyst haar, blaae Øine: hans Ansigt nærmer sig ovalen, dets Træk (Lineamenter) ere som dets Beendele, mindre markerte, mindre fremstaaende: hans Holdning er rankere, hans Gang lettere. Joten har Førere Knokkel-(Been-)Bygning; men han er mager; han har mørkt Haar, mørke (brune og grønne) Øine, større og skarpere Ansigtstræk – især fremstaaende Kindbakker – hans hele Ansigt nærmer sig mere firkanten: hans holdning er ikke den rankeste, hans Gang tung, langsom og sikkende. Undtagelser gives; men dersom man tager, uden forsætlig Udvalg, 6 Individier af den ene og 6 af den anden, og stiller hver for sig, da tør jeg holde 6 mod 1, at jeg ved et løseligt Blik skjælner Vesterjyden fra Østerjyden .

Den tredie Stamme udgjøre de tyske Colonister. Disse bleve for henved 80 Aar siden hentede herind fra Pfals og Hessen for at opdyrke og befolke de ødste Strækninger af den store Jydske

Hederyg, navnlig Alheden fra Sejbek i Fjends Herred og til Klode-Mølle i Lysgaard Herred: en Deel af Kragelund Sogn i Hids Herred, Noget af Vrads Herred, samt en Deel af Randbøl Sogn i Tørrild Herred.”

”Disse have med Hensyn til det fysiske megen Lighed med Vesterjyderne, kun at de jevnt hen ere mindre og spinklere end disse. Hvad angaaer det aandelige, da ere de – om vi faa tør sige – acclimicerede, og have temmelig træffende Lighed med vore Joter, med

hvem de sandsynligviis have en, skjøndt fjern Oprindelse tilfælles. De ere i Almindelighed et godt og fredeligt Folkefærd, og – ifølge troværdige Sagn – langt sædeligere end deres først herindkomne Forfædre.”

Kilde: ”Viborg Amt, Beskrevet efter Opfordring fra det kongelige Landhus-holdnings-Selskab af St. St Blicher, Sognepræst til Spentrup og Gassum Menigheder i Aarhus Stift, 1839”

En barnefødsel i dølgsmål.

Bearbejdet og genfortalt af Bodil Dahl-Nielsen

Året er 1743. Vi befinder os i Gjern præstegård, som på det tidspunkt bebos af sognepræst Peder Hansen Fabich og hans familie samt deres tjenestefolk.

Nr. 9 i præsterækken på tavlen er Peder Hansen Fabich, som blev voceret af Velbr. Frue Anne Fischer H. Assessor Peder Liemes til Farregård d. 21. sept. 1723. Confereret af Kong Friderick den 4de d. 26. nov. samme år og ordineret af Biskop Doct. Johan Ocksen udi Aarhus d. 31. Martii 1724. Lever nu udi sit 51de År. Gud ved hvor mange Aarene skal blive herefter. D. 19. april 1743.

Det er 1. juledag. Årets store helligdag, hvor man fejrer Jesu fødsel. Lige nu er præsten i sin annekskirke i Skannerup for at holde gudstjeneste.

Hjemme i præstegården har de travlt med at forberede et festmåltid i anledning af julen. Alle glæder sig til en lys og velsignet julefest

Ane Kierstine Christensdatter

Den 19-årige røgterpige, Ane, som har været i tjeneste hos præsten siden Mikselsdag, d. 29. september, glæder sig dog allermost til anden juledag, hvor hun har fået lov til at besøge sine gamle forældre, som bor i Hårup. Hun har ikke set dem, siden hun flyttede fra Hårup til Gjern. I Hårup havde hun tjent i 2½ år hos gårdmand Jens Jacob Bæhr, men er altså nu kommet til Gjern, hvor hun er ansat til at passe præstens kvæg.

Det er en god plads. Præsten og hans kone er flinke og glade for Ane, selvom hun virker noget svagelig og tit er utilpas, hvilket får præstens kone, Birgitte Danstrøm, til at spørge, om hun har holdt sig fri fra mandfolk. Ja, det har Ane. Selve juledags formiddag siger præstekonen, at hun er bange for, at Ane laver til barsel, hvortil Ane svarer: Hvorfor har moder så slette tanker om mig. Så bliver der ikke snakket mere om det.

Måske ved Ane selv, at der kan være noget om snakken. Det kunne jo tænkes at have noget at gøre med sønnen, Hans Jørgen, fra hendes gamle plads, men nu skal hun hjem til sine forældre anden juledag, så må hun søge råd hos dem.

Præstegårdshaven

Ane har det rigtig dårligt og lidt efter middag går hun ud i præstegårdens sto-

re have, ned i engen for at trække lidt frisk luft. Her ender det med, at Ane ganske alene føder en lille pige. Ane er helt fortumlet og sanser ikke rigtig, om barnet er levende eller dødt, men skjules skal det, så hun svøber det ind i sit forklæde og gemmer det i brændestakken. Senere kommer hun ind i bryggeret, hvor stuepigen Else Nielsdatter ser, at hun har det dårligt, men siger ingenting. Da præstekonen ser, hvor sløj Ane er, giver hun hende lov til at lægge sig i barnekammeret, hvor der er roligt. Ellers sov Ane i køkkenet, men der er for megen uro lige nu.

Hen under aften ser Else, at Ane går ud i haven. Da hun kommer ind igen, har hun et eller andet gemt i sit forklæde. Else bliver nysgerrig og vil se, hvad Ane gemmer i sin dragkiste, men det er bare noget gammelt jern, får hun at vide og lov til at se. Dog siger Else til en af præstens døtre, Inger Fabich, at Ane efter hendes mening har født og gemt et barn i sin dragkiste.

Anklage og bekendelse

Det kommer selvfølgelig præstekonen for øre. Hun forlanger, at Ane lukker sin dragkiste op og viser hende indholdet. Til sin rædsel ser hun et barn, en lille død pige, ligge svøbt i Anes forklæde.

Ane bedyrer, at hun ikke har gjort sit barn noget ondt. Det ville hun aldrig kunne gøre.

Præstekonen er dybt rystet, lægger barnet tilbage i kisten, låser den af og går til sin mand med nøglen.

Præsten går til Ane og spørger hende ud, om det der er sket. Hun græder og forsikrer, at hun ikke har villet skade sit barn på nogen måde. Præsten spørger, hvorfor hun ikke har fortalt til nogen, at hun ventede barn. ”Gud bedre mig, jeg havde ikke den forstand, så havde det gået mig bedre.”

Ane fortæller, at hun ville have nedsat barnet i en kasse på kirkegården, om hun ikke var blevet opdaget. Det passer godt med præstefamiliens oplevelse af Ane som værende gudfrygtig og flink til at læse sin aftenbøn.

Øvrigheden

I stedet for en hyggelig første juledags aften i familiens skød må præsten nu i gang med at skrive til øvrigheden, personificeret ved amtmanden over Silkeborg Amt, justitsråd Trauppaud på Søbygård. Præsten beretter, hvordan han straks sender bud til sognefogden, der kommer til præstegården sammen med to mænd og to kvinder, deriblandt stedets jordemoder Maren Sørensdatter. De to koner finder, at barnet er meget lille og ser ud, som om det er for tidligt født. Der er dog både hår og negle at se. Der er ingen tegn på, at barnet har lidt overlast, men må være kvalt ved fødslen.

Præsten fortæller videre, at Ane synes at angre hårdt, at hun har skadet sit barn ved at undlade at fortælle nogen om sit svangerskab.

I øvrigt er Ane så svag, at hun ikke straks kan føres i fængsel, men må blive i præstegården et stykke tid, indtil d. 2. januar, hvor præsten skriver, at Ane

nu kan flyttes. Denne underretning kommer til regimentsskriver Niels Moldrup, der har ansvaret for Det Skanderborgske Rytterdistrikt.

Han beordrer Ane overført til arresthuset ved Skanderborg Slot. Der må hun så blive og vente på sin retssag. Præ-

sten har medlidenhed med ”den arme synderinde” og beder om, at hun må være i portstuen. Han fremfører ligeledes, at det er hendes ungdoms tåbelighed, der har ført hende i fortræd; ikke hendes forsætlige ondskab og ugudelighed.

Dette er et billede af den forrige præstebolig i Gjærn. Den blev opført i 1881 efter en brand, hvor både præstegården og to andre huse brændte ned.

Retssagen

Anes sag kommer for Birketinget i Skanderborg fra d. 16. januar og følgende dage. Som anklager kommer seigr. Mogens Friis fra Skanderborg Ladegård, som forsvarer får Ane tildelt byskriver Niels Wissing.

Der bliver stillet mange spørgsmål til den anklagede, blandt andet bliver der

spurgt, om ingen andre vidste, at hun var med barn. Nej, ikke engang Else Nielsdatter, som hun deler kammer med. Ane tror ikke, at fødslen er nært forestående og vil vente med at sige noget, indtil hun kommer hjem til sine forældre anden juledag. Seigr. Friis spørger, om Ane ikke ved, at man tilkalder hjælp, når man skal føde. Ane svarer, at hun ikke er så klog, og at hun er blandt fremmede. Hun bliver spurgt,

hvem der er far til barnet og svarer, det er Hans Jørgen fra gården i Hårup, hvor hun tjener, før hun kommer til Gjern. Anklageren er dog efter mange spørgsmål helt overbevist om Anes skyld og mener, hun bør dømmes efter Christian den Femtes Danske Lovs 6. bogs, 6. kapitels 7. og 8. artikler, som kort fortalt siger, at den anklagede skal miste sin hals og hendes hoved sættes på en stage.

Forsvareren finder dog, at Anes forklaring har været sandfærdig, at hun er meget enfoldig, og at hun har angret og bekendt sine synder. Derfor anmoder han om, at hun vil blive set på med mildere øjne, end anklageren har lagt op til.

Birkedommeren bestemmer, at der skal findes otte uvildige og forstandige meddomsmænd. De skal møde i retten d. 6. februar for at hjælpe med at afsige dommen.

Dommen

Så oprinder dommens dag for Ane Kirstine Christensdatter. Torsdag d. 6. februar 1744. Ane bliver igen spurgt, om hun vil vedstå, hvad hun tidligere har bekendt ved retten om fødsel i dølgsmål. Ligeledes bliver hun spurgt, om hun angrer og er villig til at lide straf for sin handling. Dertil svarer Ane ja.

Dommen kan nu afsiges og lyder som følger:

”Altså vides ikke rettere her udi at kende og dømme, end bemeldte Ane Kirstine Christensdatter for sådan hendes forseelse, at hun ikke har brugt de beskikkede midler, der hende og fosteret kunne hjælpe, jo bør efter lovens 6. bogs 6 kapitel, 8. artikel, at miste sit liv således: At hendes hoved med et sværd afhugges, derefter føjes til kroppen, lægges i kiste, begravnes på kirkegården, dog uden ceremoni.”

Derudover skulle hendes ejendele tilfalde staten, men der var jo ingen ejendele, ”thi hun er et fattigt og nøgent barn”.

Tilsyneladende har birkedommeren og domsmændene søgt at mildne hendes dom, idet Ane skal halshugges med sværd, ikke med økse. Sværdet anser samtiden som mere ærefuldt end øksen. Ligeledes får hun lov til at blive begravet inde på kirkegården. Som regel blev dødsdømte begravet uden for kirkegårdens mur eller på selve retterstedet.

Det fornemmes, at dommerne har haft medlidenhed med en ung og enfoldig pige, der måske, måske ikke har forvoldt sit barns død.

Loven siger, at dødsdomme skal ankes, i dette tilfælde til højesteret, som stadfæster dommen d. 7. december 1744.

Henrettelsen udsættes

Så skulle alt jo være klart til Anes henrettelse, men sådan går det ikke. Ane har jo været fængslet i portstuen på Skanderborg Slot, hvor Husmand Rasmus Andersen Hald fra Gram (af forfatteren Edvard Egeberg kaldet Ornen)

er blevet ansat til at bevogte fangen, hvilket han gør lidt for ivrigt. I hvert fald viser det sig, da dommen er blevet behandlet ved højesteret og sendes tilbage til Skanderborg, at Ane er gravid for anden gang. Derfor må henrettelsen vente, indtil barnet er født. En lille pige bliver født d. 15. februar 1745, holdt over dåben af jordemoderen, givet navnet Anne, senere d. 21. februar fremstillet i Skanderup Kirke ved Skanderborg.

Fangevogteren bliver senere retsfulgt og dømt, dog benådes han undervejs, idet han har kone og 4 små børn, som ikke kan ernære sig uden en mand i huset, så man må sige at han slipper billigt fra sin skammelige handling

Dommen eksekveres

Nu er tiden så kommet, hvor Ane må bøde for den synd, hun har udøvet over for sit første barn. Hvor henrettelsen fandt sted, vides ikke, men meget taler da for, at det må være på Galgebakken eller i dens nærhed.

I Skanderborg – Skanderup Kirkebog er der tilføjet ude i margin:

” 1745, den 16. marts, blev fangen Ane Kierstine Christensdatter henrettet ved Gjern. Hun var meget vel beredt. Herren være lovet.”

Der findes intet i Gjern kirkebog om denne begivenhed, men vi må anse det for givet, at Ane bliver begravet på Gjern Kirkegård.

På kortet er såvel Galgebakke som præstegård aftegnet.

Kildemateriale: Det Skanderborgske Distrikts Birk. Justitsprotokol 1739 – 1744 og 1744 -1749.

Kirkebøger fra Skanderborg-Skannerup.

Artikel af Ole Bech Knudsen i Festskrift fra Slægtshistorisk Forening i Århus.

Lidt om Syvhøje.

Af Aage Jakobsen

Hvornår Syvhøje blev nævnt i historien første gang ved vi ikke, men det er en meget gammel lokalitet. Den største af højene, hvor et gravkammer er gravet frit, er dateret til 3000 år før vor tidsregning. Der lå syv høje i en meget tæt klynge, deraf navnet.

Vi havde i Dallerup sogn 52 registrerede gravhøje. Nogle blev desværre jævnet med jorden inden fredningen kom sidst i 1800 tallet, deraf også tre af Syvhøjenes.

Folkene ville også dengang gerne bo centralt og tæt på naboer og andre mennesker. Tæt på Syvhøje ligger en af Danmarks ældste landeveje, vejen fra kongebyen Skanderborg til tingbyen Viborg. Her på højdedraget (vi er på højde med Himmelbjerget) lå også det gamle radarsystem. Bavnehuset lå på det allerhøjeste punkt ved Syvhøje. Når der var fare på færde – det kunne være fjenden, der som regel kom syd fra – skulle der tændes ild på bavnehøjene. Forposten for Sorring bavnehøj er Ejerbavnehøj og efterposten nordpå er Lysgård bavnehøj. Sidste gang der var ild på Sorring bavnehøj var i 1848.

Folkene i Bavnehuset var offentligt ansatte. Der skulle altid være folk til stede og tørt træ. Den sidste mand, der boede i Bavnehuset, var Knud Jensen - tipoldefar til Stig Knudsen i Grauballe. Huset brændte, og så blev det flyttet ind, hvor det ligger i dag. Det var simpelt og billigt byggeri med kampesten.

Der blev lånt kongelige penge til byggeriet. Pantebrevet med kongens un-

derskrift er den dag i dag i familiens eje. Lidt af det gamle murværk kan endnu ses i Syvhøje.

En lille historie om Stigs tipoldefar. En vinterdag i frost og snestorm, kørte han til Skanderborg efter læge til sønnen, som var meget syg. Vejret var blevet så slemt, at man tryglede lægen om at blive til dagen efter, men det ville han ikke, så manden måtte af sted igen. Turen blev så hård, at det blev mandens død, og den syge søn, Jens Peder, døde også. De blev begravet i samme grav.

Gravstenen var indtil for nylig Dallerup kirkegårds anden ældste sten. Den blev holdt ved lige af Johannes Knudsen i Grauballe, men han var godt klar over, at efter hans død var det slut. Jeg fik det nu ordnet sådan med Niels Osterland, som er meget historisk interesseret, at stenen blev flyttet hjem til Syvhøje, hvor den i dag er muret ind i muren ud mod gårdspladsen – til evigt minde om far og søn, der blev begravet i samme grav.

Enken og en søn drev gården videre til ca. 1890, hvor den blev solgt til Henrik Henriksen fra Vinderslev. De var meget fattige, og der var mange børn – 10 i alt. Johannes Jensen var kammerat med én af drengene og var sommetider med ham hjemme fra søndagsskole. Han har aldrig set, at de har fået andet til middag end kartofler, dyppet i salt.

H. Henriksen gik fallit og ca. år 1900 købte Jens C. Jensen gården for 16.000 kr. og nu kom der en meget dygtig mand til Syvhøje. Han byggede hele

gården om med de sidste mursten, der blev lavet på Valstrup teglværk, der lå lidt vest for Sorring. Man kan endnu tydeligt se resterne af de store lergrave i terrænet. Han købte 14 tdl. jord til fra Dyrlæggegården (matr. nr. 11) og fik nye maskiner.

Der var tre gårde i Sorring, der fik selvbindere før Første Verdenskrig, og en af dem var Syvhøje.

Jens C. Jensen mistede sin kone sidst i 1920'erne på grund af tuberkulose og i 1930 solgte han til Marie og Knud Jensen, som drev gården mønsterværdigt til 1974, hvor de solgte til Steen Fusa-ger. Han var ingeniør og drev gården som hobbylandbrug til 1985, hvor han solgte jorden til Jørgen Jensen, Sorring Østergård. I 1987 solgte han bygnin-

gerne til Niels Osterland, som er meje-riingeniør. Han startede med fåreavl, også som hobby. Så blev det suppleret med lidt kødkvæg, men de to ting er væk og erstattet af hestestutteri. De bestående bygninger er bygget om, og der er bygget meget mere til, foruden en kæmpe ridehal. Niels købte Herregården af os i 2004. Han solgte bygnin-gerne med 4 tdl. jord til Ulrik Bendixen og beholdt selv resten.

Til den store gravhøj hører et sagn. Når solen på en bestemt dato sender stråler ud mod sydvest, skulle der et sted ude på Voel Østermark kunne graves en skat op.

Ejendommen Syvhøj ved Sorring

Sommerudflugten for Arkivets medlemmer.

Af Tage Franck

Den årlige udflugt for Arkivets medlemmer blev afholdt onsdag d. 18. juni 2008. Turen gik i år vestpå i kommunen til egnen omkring Vinderslev.

Den oprindelige plan var at besøge herregården Vinderslevholm. Arrangementet var også på plads, men i sidste øjeblik kom der afbud fra de nye ejere. Det var noget med en konference, der skulle være netop den dag. Ejerne arbejder vist på at lave gården om til et konferencecenter?

Vi lavede så lynhurtigt programmet om, så vi i stedet besøgte monumentet over slaget på Grathe Hede i 1157.

Udflugtsdeltagerne omkring monumentet på Grathe Hede

Ved monumentet fortalte lederen af Blichermuseet i Thorning, Hans Kruse, om baggrunden for mindesmærket, som blev rejst af digteren Thor Lange i 1892 for dennes egne midler.

Baggrunden var jo de berømte kongsemner Svend, Knud og Valdemars strid om kongemagten i Danmark. Knud blev dræbt ved Blodgildet i Roskilde, og Valdemar var flygtet til Jylland. Svend kom efter ham med sin hær. Han opslog kvarter på Gråmosegård, som ligger lige ved monumentet. Her kom slaget til at stå, og Valdemar fik sejren og dermed kongemagten i Danmark.

Det siges, at Svend havde haft et forhold til konen på Gråmosegård, så da manden på gården genkendte Svend under flugten, slog han kongen ihjel med sin økse !

Således endte kongsemnernes strid med et jalousimord.

Efter denne dramatiske historie gik turen til Vinderslev kirke, hvor sognepræst Frede Møller fortalte om kirkens smukke og næsten humoristiske kalkmalerier, vel de flotteste i Danmark næst efter Elmelundmesterens fantastiske billeder i kirkerne på Møn!

Til sidste var der kaffe og hyggeligt samvær i Serup Forsamlingshus.

- En rigtig god tur for de ca. 45 deltagere – trods aflysningen af besøget på Vinderslevholm.